

نشریه علمی- پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۲۲، شماره ۶۵، پاییز ۱۳۹۷، صفحات ۲۳-۱

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۶/۰۲/۱۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۴/۲۸

سنجش ظرفیت برد اجتماعی گردشگری در کلیبر

ابوالفضل قنبری^۱

چکیده

هدف از این پژوهش، بررسی و سنجش ظرفیت برد اجتماعی گردشگری در منطقه‌ی کلیبر است. روش تحقیق پژوهش حاضر، توصیفی- تحلیلی و شیوه‌ی جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات، اسنادی و پیمایشی بوده و از ابزار پرسشنامه و مطالعات کتابخانه‌ای برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است. جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر، خانوارهای ساکن شهر کلیبر در سال ۱۳۹۴ و تعداد نمونه‌ی آماری ۱۵۱ خانوار (جامعه‌ی میزبان و مهمان) بوده که بر اساس فرمول کوکران برآورد شده است. همچنین، در این تحقیق از روش نمونه‌برداری تصادفی ساده استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده از آمارهای توصیفی و تحلیلی موجود در محیط نرم‌افزارهای SPSS و AMOS استفاده شده است.

نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که نگرش جامعه‌ی میزبان، میزان رضایت گردشگران و میزبانان، تراکم جمعیت به طور مستقیم بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری مؤثر است. میزان ورود گردشگران بر رفتار جامعه‌ی میزبان به طور مستقیمی تأثیرگذار است. متغیرهای فردی و اجتماعی نیز بر تغییر ارزش‌های جامعه به طور مستقیمی تأثیر می‌گذارد.

واژگان کلیدی: ظرفیت برد گردشگری، ظرفیت برد اجتماعی، مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM)، کلیبر.

۱- دانشیار گروه پژوهش‌های جغرافیایی دانشگاه تبریز E-mail: danizly1308@yahoo.com

مقدمه

امروزه یکی از مقاصد مهمی که در گردشگری مورد توجه قرار گرفته‌اند، شهرها و روستاهای بیابانی هستند که فرمی از توسعه‌ی گردشگری در ابعاد مختلف گردشگری طبیعت‌گردی، فرهنگی و گردشگری ویژه در این نقاط در حال وقوع است و این مقاصد برخلاف سایر مقاصد گردشگری طبیعی از جمعیت انسانی برخوردار بوده و همین موضوع اهمیت ظرفیت برد گردشگری را مضاعف می‌نماید (Hall et al., ۱۹۹۸: ۳۲۷). بنابراین، بایستی توجه داشت که در این نقاط نیز اگر گردشگری در راستای اهداف و برنامه‌های توسعه‌ی پایدار حرکت ننماید شکلی از توسعه‌ی بی‌برنامه‌ی گردشگری در این نقاط رخ خواهد داد که منجر به تخریب محیط طبیعی و انسانی این شهرها و کاهش ظرفیت برد این نقاط می‌گردد (Garrigo et al., ۲۰۰۴: ۲۱). برآورد ظرفیت برد فرایندی پویا بوده و با استفاده از بازخورد پیوسته و یکپارچه در جهت تحویل تنش‌های وارد شده به اکوسیستم عمل می‌کند (Worboys et al., ۲۰۰۵). از این رو، ظرفیت برد برای تمامی محیط، چه طبیعی و یا غیرطبیعی قایل به حد مشخصی از بارگذاری یا سطح استفاده است. عبور از این سطح و آستانه، منجر به تخریب و آسیب‌هایی در مقیاس‌های مختلف و باعث کاهش سطح رضایت دیدار کنندگان خواهد شد (Hovinen, ۱۹۸۲؛ Chamberlain, ۱۹۹۷؛ Clark, Buckley, ۱۹۹۶؛ ۱۹۹۷).

با نگاهی اجمالی به کلیبر روند رو به رشد پذیرش گردشگر، پذیرش و حضور گردشگران بدون توجه به ظرفیت برد این ناحیه صورت گرفته و یا حداقل تمهیداتی برای کنترل گردشگران به این ناحیه اندیشیده نشده است. در صورت اندیشیده نشدن تمهیدات لازم با توجه به شرایط مختلف اجتماعی-اقتصادی و نیز بوم‌شناختی این ناحیه و تعیین ظرفیت برد منابع موجود جهت بهره‌برداری بهینه از آن، می‌باید انتظار تخریب هر چه سریع‌تر این ناحیه را داشت. بنابراین، در راستای پژوهش حاضر سؤال کلی به شرح ذیل ارایه شده است. آیا در جذب گردشگر در ناحیه مورد مطالعه به ظرفیت برد بویژه ظرفیت برد اجتماعی توجه شده است؟

مبانی نظری

سازمان جهانی گردشگری ظرفیت برد را «سطحی از استفاده‌ی بازدیدکنندگان در یک ناحیه که می‌توانند تجمع یابند که هیچ‌گونه تخریب یا تغییر اکولوژیکی غیرقابل برگشت را برای اکوسیستم در دورن ناحیه تولید نمی‌کند، تعریف می‌کند (Buckly, ۱۹۹۹: ۷۰۶). در گردشگری، انواع ظرفیت برد مورد بررسی قرار می‌گیرد که از آن جمله می‌توان به ظرفیت برد فیزیکی (Inskeep, ۱۹۹۷)، اکولوژیکی (Lawson et al., ۲۰۰۳)، اجتماعی (Clifford, ۱۹۹۵) و اقتصادی (Stankey et al ۱۹۹۰) اشاره کرد.

گردشگری نقش عمده‌ای در توسعه‌ی اقتصادی جوامع و مزیت‌ها و نقاط مثبت از جنبه‌های مختلف دارد (Ajala, ۲۰۰۷, Toglhofer et al, ۲۰۱۱ & Honey & Gilpin: ۲۰۰۹). ولی توسعه‌ی گردشگری نیازمند بکار گرفتن زمینه‌ها و ابزارهایی همچون امکانات و تسهیلات حمل و نقل و یکپارچه‌سازی است. راه‌ها و شرایط مساعد حمل و نقل به عنوان ابزاری برای غلبه بر موانع طبیعی و ایجاد روابط و ساختار در فضا می‌باشد که با انواع توسعه و بخصوص با توسعه‌ی گردشگری در ارتباط است (Sorupia, ۲۰۰۵: ۱۷۶۸) و همچنانکه بین مکان و سیستم حمل و نقل یک نوع ارتباط برقرار است بین مکان و توسعه‌ی گردشگری هم این رابطه به صورت قابل توجه وجود دارد (Kask & Raagmaa, ۲۰۱۰: ۱۶۴). جنبه‌های اجتماعی- فرهنگی در یک مقصد گردشگری، می‌تواند تحت تأثیرات مثبت توسعه‌ی گردشگری قرار گیرد. استرلینگ (۲۰۰۴)، بیان می‌کند که گردشگری علاوه بر اینکه هویت فرهنگی مقاصد گردشگری را به نمایش می‌گذارد، امکان تبادل فرهنگی بین مردم و گردشگران را نیز فراهم می‌کند (Easterling, ۲۰۰۴: ۴۷). به عنوان مثال، بیشتر ساکنان هاوایی، معتقد بودند که توسعه‌ی گردشگری باعث مبادله‌ی فرهنگی و افزایش فهم مردم می‌شود (Liu & Var, ۱۹۸۶: ۲۰۱). گردشگری همچنین می‌تواند به عنوان نیرویی در محافظت و بازسازی هویت فرهنگی و آداب و سنن جامعه‌ی میزبان باشد و به عنوان منبع درآمدی برای حفاظت از آثار تاریخی- فرهنگی باشد (Easterling, ۲۰۰۴: ۴۶). همانطور که در کشورهای توسعه یافته، توسعه‌ی گردشگری

دارای اثرات منفی است، در کشورهای در حال توسعه هم دارای تغییرات اجتماعی- فرهنگی منفی است. طبیعت و میزان اثرات گردشگری از کشوری به کشور دیگر با توجه به ساختار فرهنگی و اجتماعی کشورها متفاوت است (Dogan, ۱۹۸۹: ۲۲۱). برانت و کورتنی (۱۹۹۹)، معتقدند که میزان اثرات اجتماعی- فرهنگی گردشگری بر تعداد و نوع گردشگران، طبیعت توسعه‌ی گردشگری در منطقه و جنبه‌هایی که مربوط به جامعه‌ی میزبان می‌شود، بستگی دارد (Brunt & Courtney, ۱۹۹۹: ۴۹۵). توسعه‌ی گردشگری می‌تواند عادات افراد، برنامه‌های روزانه و زندگی اجتماعی، اعتقادات و ارزش‌های آنها را تحت تأثیر قرار دهد (Dogan, ۱۹۸۹: ۲۲۱). هارلامبولس و پیزام (۱۹۹۶)، به این نتیجه رسیدند که توسعه گردشگری منجر به تغییر در موقعیت اجتماعی- اقتصادی بعضی از افراد، به علت بالا رفتن ارزش زمین‌ها، تغییر در ارزش‌ها، اعتقادات و آداب و رسوم جامعه میزبان عمل می‌شود. همچنین، توسعه‌ی گردشگری میزان جرم، بزهکاری و آزار و اذیت‌های جنسی را افزایش می‌دهد (Haralambopoulos & Pizam, ۱۹۹۶: ۵۰۵-۵۱۲). توسن (۲۰۰۲)، معتقد است که گردشگران وارد شده از کشورهای توسعه یافته به کشورهای در حال توسعه، می‌تواند اثرات اجتماعی- فرهنگی منفی در کشورهای در حال توسعه داشته باشد (Tosun, ۱۹۹۸: ۱۰۲). تئوری ذینفعان معتقد است که، ذینفعان باید همواره راضی باشند. در مفهوم گردشگری نیز مردم به عنوان ذینفعان، باید شناسایی شده و با در نظر گرفتن نیازها و خواسته‌های آنها، رضایت آنها حاصل شود (Graci & Dodds, ۲۰۱۰: ۱۷۰).

ماسون و چین (۲۰۰۰)، معتقدند که مردم محلی در مورد تغییرات و کنترل نداشتن به محیط خود، بدلیل توسعه‌ی گردشگری، اظهار نگرانی کرده‌اند (Mason & Cheyne, ۲۰۰۰: ۳۹۱). دوگان (۱۹۸۹)، بیان می‌کند که توسعه‌ی گردشگری منجر به درگیری‌های اجتماعی، تخریب محیط، افزایش میزان جرم و از بین رفتن آداب و رسوم می‌شود (Dogan, ۱۹۸۹). به عنوان مثال در پی انجام مطالعه‌ای که در مورد اثرات گردشگری در آمیش پنسیلوانیا انجام شده، نتایج نشان داد که توسعه‌ی گردشگری منجر به تغییر در

طراحی بالاپوش گردید. طراحی تغییر یافته مطابق با سلیقه‌ی گردشگران بود و با این که برای مردم محلی منبع سود بود ولی منعکس کننده‌ی فرهنگ محلی نبود (Besculides et al., ۲۰۰۲: ۳۱۸).

مرور منابع موجود از بررسی‌ها و تحقیقات نظری و کاربردی صورت گرفته در زمینه‌ی موضوع تحقیق حاضر از طرفی بیانگر پویایی مفهوم و روش‌شناسی ظرفیت برد و از طرف دیگر نشانگر تنوع، تعدد و محدودیت در زمینه‌ی کاربردهای مختلف به ویژه از نقطه نظر روش‌های کمی می باشد. از جمله مطالعات و پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه می‌توان به نه‌رلی و رضایی (۱۳۸۱)، قادری (۱۳۸۳)، عباس‌زاده‌ی تهرانی (۱۳۸۷)، رهنمایی و همکاران (۱۳۸۷)، شعبانی‌فرد و همکاران (۱۳۸۸)، صنایع‌گلدوز و مخدوم (۱۳۸۸)، حسن‌پور و همکاران (۱۳۸۹)، سیف‌الدینی و همکاران (۱۳۸۹)، سیف‌الدینی و شورجه (۱۳۹۰)، افراخته و خدایی (۱۳۹۰)، شایسته و همکاران (۱۳۹۰)، قنبری و همکاران (۱۳۹۶)، فراهانی و همکاران (۱۳۹۷)، طالشی و همکاران (۱۳۹۷) و جزو آن، اشاره کرد. همچنین، در مقیاس خارجی نیز می‌توان به مطالعات و پژوهش‌های واگار (۱۹۶۴)، گنز (۱۹۸۷)، سان و واش (۱۹۹۸)، اوه (۱۹۹۸)، ساورایدس (۲۰۰۰)، پراتو (۲۰۰۱)، گاریگوس و دیگران (۲۰۰۴) و جزو آن، اشاره کرد. در زمینه‌ی وجوه تشابه و تمایز مطالعه‌ی حاضر با مطالعات پیشین می‌توان به این نکته اشاره کرد که از نظر ساختار ادبی یعنی چهارچوب نظری تشابهاتی با مطالعات پیشین دارد ولی از نظر وجه تمایز می‌توان گفت که تقریباً هیچ تحقیقی به بررسی و سنجش ظرفیت برد اجتماعی با تحلیل‌های آماری و مدل تحلیل ساختاری (SEM) نپرداخته است.

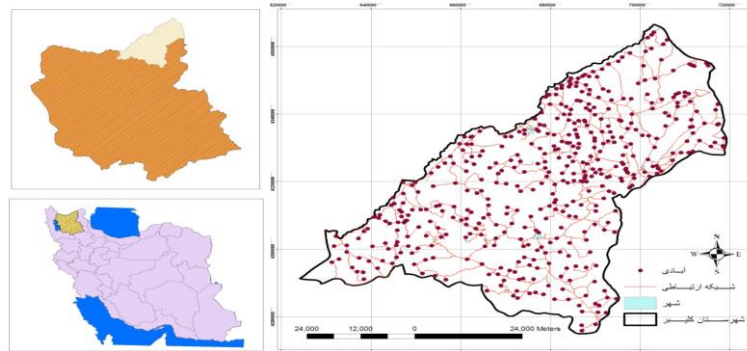
مواد و روش‌ها

روش تحقیق پژوهش حاضر، توصیفی-تحلیلی و شیوه‌ی جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات، اسنادی و پیمایشی بوده است. جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر، خانوارهای جامعه‌ی میزبان (کلیبر) و تعداد نفرات میهمان است که برای جوامع میزبان بر اساس سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ تعداد خانوار جامعه‌ی میزبان ۷۲۶۱ برآورد شده است. همچنین

برای جامعه‌ی میهمان نیز از طریق محاسبه‌ی فرمول جامعه‌ی آماری مجهول این تعداد مشخص شده است. حجم نمونه‌ی ناحیه‌ی مورد مطالعه، بر اساس فرمول کوکران، ۹۲ نفر برآورد شده است. لازم به توضیح است که برای افزایش دقت وسیله‌ی اندازه‌گیری و کاهش خطای نمونه‌گیری، نمونه‌ی آماری از ۹۲ نفر به ۱۲۰ افزایش داده شده که به تعداد مساوی میان جهات جغرافیایی توزیع شده است. در تحقیق حاضر از روش نمونه‌برداری تصادفی ساده در دسترس استفاده شده است و به منظور بررسی روایی و پایایی پرسشنامه، به ترتیب از روایی محتوا و ضریب آلفای کرونباخ که مقدار پایایی ۸۵/۸ همواره برآورد شد، استفاده شد. در پژوهش حاضر در تجزیه و تحلیل دو متغیره با توجه به اینکه مقیاس متغیرهای این تحقیق رتبه‌ای از نوع چند ارزشی هستند، لذا از آزمون همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن استفاده شده است. در نهایت نیز برای تحلیل‌های چند متغیره از تکنیک‌های آماری مربوط به مدل معادلات ساختاری (SEM) به کمک نرم‌افزار Amos Graphic نسخه‌ی ۲۲ به کار گرفته شده است. در تعیین حجم نمونه برای جوامع دوم (گردشگران) چون حجم جامعه مشخص نیست از فرمول کوکران برای جامعه آماری مجهول استفاده شد و حجم نمونه برای گردشگران ۳۱ نفر محاسبه شده است.

شهر کلیبر از توابع شهرستان کلیبر در ۱۷۳ کیلومتری شمال شرق شهر تبریز واقع شده و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۱۴۴ متر است (شکل ۱). این شهرستان علاوه بر زیبایی‌های بی نظیر طبیعی دارای آثار متعددی است که از مهمترین آنها قلعه‌ی بابک، قلعه‌ی پیغام، قلعه‌ی آوارسین، پل کوچک و بزرگ خداآفرین، عمارت تومانیان، عمارت آینالو، مسجد جامع کلیبر، کلیسای وینق، بقعه‌ی شیخ جابرین انصاری، بقعه‌ی شاه حیدر، برج هشت ضلعی قارلوجه و قلعه‌ی سلسایل را نام برد. شهرستان کلیبر از نظر آب‌های معدنی نیز غنی بوده که آب‌های گرم متعلق و یل سویی از جمله آب‌های معدنی و شفابخش آن است.

با توجه به یافته‌های تحقیق، بیشترین فراوانی ۹ نفر با ۲۹٪ درصد مربوط به درآمد ۶۰۰ تا ۱۲۰۰ هزار تومان است و هیچ یک از پاسخ دهندگان در گروه درآمدی بیشتر از ۳ میلیون

شکل شماره ۱ (۱): محدوده‌ی مورد مطالعه (شهرستان کلیبر)

تومان قرار نداشتند. ۹ نفر دارای درآمدی کمتر از ۶۰۰ هزار تومان و ۷ نفر (۸۰/۶ درصد) دارای درآمد ۱۸۰۰-۱۲۰۰ بودند. همچنین، ۳ نفر درآمد ۱۸۰۰ تا ۲۴۰۰ و ۳ نفر درآمد ۲۴۰۰ تا ۳ میلیون داشتند که هر کدام ۳ درصد از پاسخ دهندگان را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به داده‌ها، هر ۳۱ نفر از پاسخ دهندگان به گزینه‌ی ۱-۳ روز اقامت در منطقه‌ی کلیبر پاسخ داده‌اند که برای هدف از سفر بیشترین پاسخ به گزینه‌ی تفریح اختصاص یافته است و تنها ۳/۲ درصد پاسخ دهندگان به گزینه‌ی بازدید دوستان پاسخ داده‌اند. همچنین، با توجه به نتایج، ۲۴ نفر از پاسخ دهندگان مرد است و تعداد محدودی (۷ نفر) را زنان تشکیل داده‌اند. ۲۴ نفر از پاسخ دهندگان را افراد مجرد و ۷ نفر را متأهل تشکیل می‌دهند. نتایج مربوط به میزان تحصیلات پاسخ دهندگان ۱۳ نفر فوق دیپلم، ۱۱ نفر لیسانس، ۳ نفر فوق لیسانس بوده‌اند. افراد با تحصیلات ابتدایی و راهنمایی هر کدام ۶/۵ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. توزیع فراوانی و درصد محل اقامت پاسخ دهندگان، نشان می‌دهد بیشتر بازدیدکنندگان با ۴۵/۲ درصد در خانه‌ی اقوام، ۷ نفر در هتل، ۳ نفر در هتل آپارتمان، ۴ نفر در مهمان‌پذیر و ۳ نفر در مسافرخانه اقامت داشته‌اند. همچنین با توجه به نتایج جدول، بیشتر افراد (۵۱/۶ درصد) از طریق دوستان با این منطقه آشنا شده‌اند. ۶/۵

درصد از طریق بروشور، ۲۲/۶ درصد اینترنت و ۱۹/۴ درصد از طریق مراکز اطلاع رسانی اطلاعاتی در مورد این محل کسب کرده‌اند.

با توجه به یافته‌های تحقیق، ۱۰۳ نفر از پاسخ دهندگان مرد است و تعداد ۱۷ نفر را زنان تشکیل داده‌اند که از این بین ۲۴ نفر از پاسخ دهندگان را افراد مجرد و ۹۶ نفر را افراد متأهل تشکیل می‌دهند که ۶۸ نفر لیسانس، ۱۵ نفر فوق لیسانس، ۹ نفر فوق دیپلم و ۱ نفر بی سواد و ۲ نفر دکترا بوده‌اند. افراد با تحصیلات ابتدایی ۸ و دیپلم ۱۱ نفر را به خود اختصاص داده‌اند. افراد با تحصیلات ابتدایی ۸ نفر و سیکل، ۶ نفر از پاسخ دهندگان را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین، با توجه به نتایج جدول، بیشتر پاسخ دهندگان کارمند دولتی هستند که تعداد آنها ۵۸ نفر از کل پاسخ‌دهندگان بودند که ۴۸/۳ درصد پاسخ دهندگان را به خود اختصاص داده‌اند. ۱۳ نفر نیز در بخش خصوصی مشغول به کارند که ۱۰/۸ درصد جامعه نمونه را به خود اختصاص داده‌اند. ۹ نفر خانه‌دار بودند که ۷/۵ درصد پاسخ دهندگان را به خود اختصاص داده‌اند. به ترتیب ۱۲ نفر محصل و ۲۸ نفر دارای شغل آزاد بودند که ۲۳/۳ درصد از پاسخ دهندگان را در بر گرفته است. توزیع فراوانی و درصد درآمد پاسخ دهندگان نشان می‌دهد، بیشترین فراوانی ۴۱ نفر با درصد ۳۴/۲ مربوط به درآمد ۱۸۰۰ تا ۲۴۰۰ هزار تومان است. ۲۲ نفر دارای درآمدی کمتر از ۶۰۰ هزار تومان و ۲۰ نفر (۱۶/۷ درصد) دارای درآمد ۶۰۰-۱۲۰۰ بودند. همچنین، ۱۵ نفر درآمد بین ۱۲۰۰-۱۸۰۰ داشته و ۱۹ نفر درآمد ۲۴۰۰-۳۰۰۰ هزار داشتند که ۱۵/۸ درصد از پاسخ دهندگان را به خود اختصاص داده‌اند. در نهایت، ۳ نفر از پاسخ دهندگان درآمد بیش از ۳۰۰۰ داشتند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد، بیشتر پاسخ دهندگان بیش از ۲۰ سال در منطقه سکونت دارند که ۵۱/۷ درصد پاسخ دهندگان را دربر می‌گیرند. ۷ نفر از پاسخ دهندگان، ۱-۵ سال، ۲۳ نفر آنها، ۵-۱۰ سال، ۱۷ نفر آنها، ۱۰-۱۵ سال و ۱۱ نفر از پاسخ دهندگان، ۱۵-۲۰ سال در منطقه اقامت دارند که بیشتر آنها یعنی ۸۸ نفر در منزل شخصی، ۱۹ نفر در منزل اجاره‌ای، ۱۰ نفر در منزل سازمانی و ۳ نفر از آنها در منزل وقفی سکونت دارند.

همبستگی تراکم جمعیت و ظرفیت برد اجتماعی و گردشگری جامعه ی میزبان منطقه ی کلیبر: با توجه به یافته های تحقیق، رابطه ی تراکم جمعیت و ظرفیت برد اجتماعی و گردشگری جامعه ی میزبان در سطح معنی داری ۰/۰۰ تأیید می شود؛ به عبارت دیگر با ۹۹٪ اطمینان می توان گفت در جامعه ی مورد بررسی تراکم جمعیت با ظرفیت برد اجتماعی و گردشگری جامعه ی میزبان همراه می باشد. این همبستگی مثبت با توجه به مقادیر آن در حد بالا ارزیابی می شود. با توجه به محدودیت چاپ تعداد صفحات بیشتر جداول و اشکال (خروجی های مدل آموس) ارائه نشده است.

جدول شماره ی (۱): نتایج آزمون همبستگی تراکم جمعیت و ظرفیت برد اجتماعی و گردشگری جامعه ی میزبان منطقه ی کلیبر

ظرفیت برد اجتماعی و گردشگری		
۰/۸۵۲	ضریب همبستگی	تراکم جمعیت
۰/۰۰	سطح معنی داری (Sig)	
۱۲۰	تعداد مشاهدات	

همبستگی نگرش جامعه ی میزبان نسبت به توسعه ی گردشگری و ظرفیت برد اجتماعی و گردشگری از نظر جامعه ی میزبان در منطقه ی کلیبر: با توجه به یافته های تحقیق، رابطه ی نگرش جامعه ی میزبان نسبت به توسعه ی گردشگری و ظرفیت برد اجتماعی و گردشگری منطقه ی کلیبر در سطح معنی داری ۰/۰۰ تأیید می شود؛ به عبارت دیگر با ۹۹٪ اطمینان می توان گفت در جامعه ی مورد بررسی نگرش جامعه ی میزبان نسبت به توسعه ی گردشگری با ظرفیت برد اجتماعی و گردشگری همراه می باشد. این همبستگی مثبت با توجه به مقادیر آن در حد بالا ارزیابی می شود.

همبستگی ورود گردشگران و تغییرات فرهنگی از نظر جامعه ی میزبان منطقه ی کلیبر: با توجه به یافته های تحقیق، ورود گردشگران و تغییرات فرهنگی در منطقه ی کلیبر در سطح معنی داری ۰/۰۰ تأیید می شود؛ به عبارت دیگر با ۹۹٪ اطمینان می توان گفت در

جامعه‌ی مورد مطالعه ورود گردشگران و تغییرات فرهنگی همراه می‌باشد. این همبستگی مثبت با توجه به مقادیر آن در حد بالا ارزیابی می‌شود.

همبستگی متغیرهای فردی و تغییر در ارزش‌ها از نظر جامعه‌ی میزبان منطقه‌ی کلیبر: با توجه به یافته‌های تحقیق، رابطه‌ی متغیرهای فردی و تغییر در ارزش‌ها از نظر جامعه‌ی میزبان منطقه‌ی کلیبر در سطح معنی‌داری ۰/۰۰ تأیید می‌شود؛ به عبارت دیگر با ۹۹٪ اطمینان می‌توان گفت در جامعه‌ی مورد بررسی متغیرهای فردی و تغییر در ارزش‌ها از نظر جامعه‌ی میزبان منطقه‌ی کلیبر همراه می‌باشد. این همبستگی مثبت با توجه به مقادیر آن در حد بالا ارزیابی می‌شود.

همبستگی تراکم جمعیت و ظرفیت برد اجتماعی و گردشگری جامعه‌ی میهمان منطقه‌ی کلیبر: با توجه به یافته‌های تحقیق، رابطه‌ی تراکم جمعیت و ظرفیت برد اجتماعی و گردشگری جامعه‌ی میهمان منطقه در سطح معنی‌داری ۰/۰۰ تأیید می‌شود؛ به عبارت دیگر با ۹۹٪ اطمینان می‌توان گفت در جامعه‌ی مورد بررسی تراکم جمعیت و ظرفیت برد اجتماعی و گردشگری جامعه‌ی میهمان منطقه همراه می‌باشد. این همبستگی مثبت با توجه به مقادیر آن در حد بالا ارزیابی می‌شود.

همبستگی متغیرهای فردی و زمینه‌ای جامعه‌ی میهمان و تغییر در ارزش‌ها از نظر جامعه‌ی میهمان منطقه‌ی کلیبر: با توجه به یافته‌های تحقیق، رابطه‌ی متغیرهای فردی و زمینه‌ای جامعه‌ی میهمان و تغییر در ارزش‌ها از نظر جامعه‌ی میهمان منطقه در سطح معنی‌داری ۰/۰۰ تأیید می‌شود؛ به عبارت دیگر با ۹۹٪ اطمینان می‌توان گفت در جامعه‌ی مورد بررسی متغیرهای فردی و زمینه‌ای جامعه‌ی میهمان با تغییر در ارزش‌ها همراه می‌باشد. این همبستگی مثبت با توجه به مقادیر آن در حد بالا ارزیابی می‌شود.

همبستگی نحوه‌ی برخورد جامعه‌ی میزبان بر ظرفیت برد اجتماعی از نظر جامعه‌ی میهمان منطقه‌ی کلیبر: با توجه به یافته‌های تحقیق، رابطه‌ی نحوه‌ی برخورد جامعه‌ی میزبان بر ظرفیت برد اجتماعی از نظر جامعه‌ی میهمان منطقه‌ی کلیبر از نظر جامعه‌ی میهمان منطقه در سطح معنی‌داری ۰/۰۰ تأیید می‌شود؛ به عبارت دیگر با ۹۹٪ اطمینان

می‌توان گفت در جامعه‌ی مورد بررسی نحوه‌ی برخورد جامعه‌ی میزبان بر ظرفیت برد اجتماعی از نظر جامعه‌ی میهمان منطقه‌ی کلیبر همراه می‌باشد. این همبستگی مثبت با توجه به مقادیر آن در حد بالا ارزیابی می‌شود.

همبستگی رضایت جوامع میزبان از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری منطقه‌ی کلیبر: با توجه به یافته‌های تحقیق، رابطه‌ی رضایت جوامع میزبان از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری منطقه در سطح معنی‌داری ۰/۰۰ تأیید می‌شود؛ به عبارت دیگر با ۹۹٪ اطمینان می‌توان گفت در جامعه‌ی مورد بررسی رضایت جوامع میزبان از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری منطقه‌ی کلیبر همراه می‌باشد. این همبستگی مثبت با توجه به مقادیر آن در حد بالا ارزیابی می‌شود.

همبستگی رضایت گردشگران از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری منطقه‌ی کلیبر: با توجه به یافته‌های تحقیق، رابطه‌ی رضایت گردشگران از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری منطقه در سطح معنی‌داری ۰/۰۰ تأیید می‌شود؛ به عبارت دیگر با ۹۹٪ اطمینان می‌توان گفت در جامعه‌ی مورد بررسی رضایت گردشگران از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری منطقه‌ی کلیبر همراه می‌باشد. این همبستگی مثبت با توجه به مقادیر آن در حد بالا ارزیابی می‌شود.

جدول شماره‌ی (۲): نتایج آزمون همبستگی رضایت گردشگران از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری منطقه‌ی کلیبر

ظرفیت برد اجتماعی	رضایت گردشگران از زیرساخت‌ها	
۰/۹۲۳	ضریب همبستگی	
۰/۰۰	سطح معنی‌داری (Sig)	
۳۱	تعداد مشاهدات	

یافته‌ها و بحث

۱. مدل ۱ جامعه‌ی میزبان: با توجه به یافته‌های حاصل از خروجی نرم‌افزار AMOS، متغیرهای تراکم جمعیت، ظرفیت برد اجتماعی گردشگری نسبت به توسعه‌ی گردشگری، متغیرهای پنهان پژوهش می‌باشند و این متغیرها توسط متغیرهای آشکار قابل سنجش و بررسی می‌باشند. با توجه به مدل، متغیرهای تراکم جمعیت و نگرش جامعه‌ی میزبان نسبت به توسعه‌ی گردشگری بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری تأثیر می‌گذارند. همچنین، با توجه به کوچکتر بودن ارزش P در آزمون‌های فرضیات، احتمال قرار گرفتن ارزش t در محدوده‌ی معنی‌داری، کوچکتر از ۰/۰۰۱ بوده و وزن رگرسیونی متغیرهای مستقل در پیش‌بینی متغیر وابسته، به طور معنی‌داری در سطح ۰/۰۰۱، متفاوت از صفر است؛ در نتیجه، هیچکدام از فرضیه‌ها رد نمی‌شوند. مقدار ضریب مسیر نشان دهنده‌ی میزان اثرگذاری متغیر مستقل بر متغیر وابسته است. با توجه به نتایج تحلیل‌های آزمون فرضیه، میزان اثرگذاری تراکم جمعیت بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری ۰/۳۵۱، میزان اثرگذاری نگرش جامعه‌ی میزبان نسبت به توسعه‌ی گردشگری بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری، ۰/۸۸۷ است. بنابراین، با توجه به جدول، میزان اثرگذاری نگرش جامعه‌ی میزبان نسبت به توسعه‌ی گردشگری بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری، بیشتر از تأثیر تراکم جمعیت بر ظرفیت برد می‌باشد.

جدول شماره‌ی (۳): تحلیل فرضیات تحقیق

نتیجه	P	t-value	ضریب مسیر	مسیر
تأیید	۰/۰۰۰۱۱	۲/۵۴۷	۰/۳۵۱	تأثیر مثبت تراکم جمعیت بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری
تأیید	۰/۰۰۰	۱۴/۵۸۲	۰/۸۸۷	تأثیر مثبت نگرش جامعه‌ی میزبان نسبت به توسعه‌ی گردشگری بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری

۲. مدل ۲ جامعه‌ی میزبان: در مدل ذیل متغیرهای ورود گردشگران و تغییرات فرهنگی، متغیرهای پنهان پژوهش می‌باشند که توسط متغیرهای آشکار قابل سنجش و بررسی می‌باشند که با توجه به نرم‌افزار استفاده شده، رابطه‌ی ساختاری آنها قابل مشاهده می‌باشد.

شکل شماره‌ی (۲): مدل ساختاری تحقیق

با توجه به نتایج تحلیل‌های آزمون فرضیه، میزان اثرگذاری ورود گردشگران بر تغییرات فرهنگی، $1/009$ است. یعنی با افزایش یک واحد ورود گردشگران، تغییرات فرهنگی بیشتر از یک واحد افزایش می‌یابد.

جدول شماره‌ی (۴): تحلیل فرضیات تحقیق

نتیجه	P	t-value	ضریب مسیر	مسیر
تأیید	0/000	18/271	1/009	تأثیر مثبت ورود گردشگران بر تغییرات فرهنگی

۳. مدل ۳ جامعه‌ی میزبان: از آنجا که متغیرهای فردی پژوهش و تغییر در ارزش‌ها، متغیرهای پنهان پژوهش می‌باشند و این متغیرها توسط متغیرهای آشکار قابل سنجش و بررسی می‌باشند که با توجه به نرم‌افزار استفاده شده، رابطه‌ی ساختاری آنها به دست آمده است. همچنین، با توجه به خروجی حاصل از نرم‌افزار، متغیرهای فردی پژوهش بر تغییر در ارزش‌ها در جامعه‌ی میهمان تأثیر می‌گذارند. در نهایت، با توجه به نتایج تحلیل‌های آزمون فرضیه، میزان اثرگذاری متغیرهای فردی بر تغییر در ارزش‌ها، $0/818$ است. یعنی با افزایش یک واحد متغیرهای فردی، تغییرات فرهنگی به همان اندازه افزایش می‌یابد.

جدول شماره ۵ (۵): تحلیل فرضیات تحقیق

نتیجه	P	t-value	ضریب مسیر	مسیر
تأیید	۰/۰۰۰	۱۳/۲۴۹	۰/۸۱۸	تأثیر مثبت متغیرهای فردی بر تغییر در ارزش‌ها

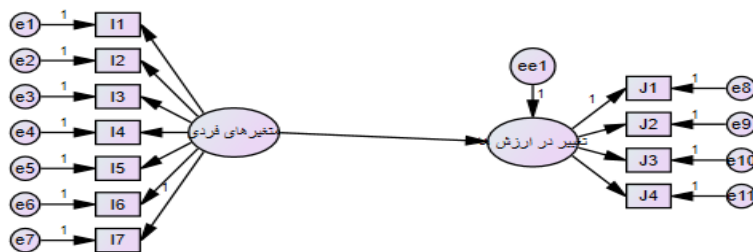
۴. مدل ۱ جامعه‌ی میهمان: از آنجا که متغیرهای تراکم جمعیت، نحوه‌ی برخورد جامعه‌ی میزبان و ظرفیت برد اجتماعی گردشگری، متغیرهای پنهان پژوهش می‌باشند که با توجه به نرم‌افزار استفاده شده، رابطه‌ی ساختاری آنها به دست آمده است. بدین معنی که دو متغیر تراکم جمعیت و نحوه‌ی برخورد جامعه‌ی میزبان، بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری تأثیر دارد. با توجه به کوچکتر بودن ارزش P در آزمون‌های فرضیات، احتمال قرار گرفتن ارزش t در محدوده‌ی معنی‌داری، کوچکتر از ۰/۰۰۱ است؛ در نتیجه، هیچکدام از فرضیه‌ها رد نمی‌شوند. با توجه به نتایج تحلیل‌های آزمون فرضیه، میزان اثرگذاری تراکم جمعیت بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری ۰/۳۹۶، میزان اثرگذاری نحوه‌ی برخورد جامعه‌ی میزبان نسبت به توسعه‌ی گردشگری بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری، ۱/۵۶۰ است. بنابراین، با توجه به جدول، میزان اثرگذاری نحوه‌ی برخورد جامعه‌ی میزبان نسبت به توسعه‌ی گردشگری بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری، بیشتر از تأثیر تراکم جمعیت بر ظرفیت برد می‌باشد.

جدول شماره ۶ (۶): تحلیل فرضیات تحقیق

نتیجه	P	t-value	ضریب مسیر	مسیر
تأیید	۰/۰۰۰۴۶	۱/۹۹۴	۰/۳۹۶	تأثیر مثبت تراکم جمعیت بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری
تأیید	۰/۰۰۰	۱۹/۷۶۸	۱/۵۶۰	تأثیر مثبت نحوه‌ی برخورد جامعه‌ی میزبان بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری

۵. مدل ۲ جامعه‌ی میهمان: از آنجا که متغیرهای فردی پژوهش و تغییر در ارزش‌ها، متغیرهای پنهان پژوهش می‌باشند و این متغیرها توسط متغیرهای آشکار قابل سنجش و بررسی می‌باشند. با توجه به خروجی حاصل از نرم‌افزار AMOS، متغیرهای فردی

پژوهش بر تغییر در ارزش‌ها در جامعه‌ی میزبان تأثیر می‌گذارند. همچنین با توجه به کوچکتر بودن ارزش P در آزمون‌های فرضیات، احتمال قرار گرفتن ارزش t در محدوده‌ی معنی داری، کوچکتر از ۰/۰۰۱ بوده و وزن رگرسیونی متغیرهای مستقل در پیش‌بینی متغیر وابسته، به طور معنی‌داری در سطح ۰/۰۰۱، متفاوت از صفر است؛ در نتیجه، فرضیه رد نمی‌شوند. مقدار ضریب مسیر نشان‌دهنده‌ی میزان اثرگذاری متغیر مستقل بر متغیر وابسته است. با توجه به نتایج تحلیل‌های آزمون فرضیه، میزان اثرگذاری متغیرهای فردی بر تغییر در ارزش‌ها، ۰/۴۵۱ است. یعنی با افزایش یک واحد متغیرهای فردی، تغییرات فرهنگی به همان اندازه افزایش می‌یابد.

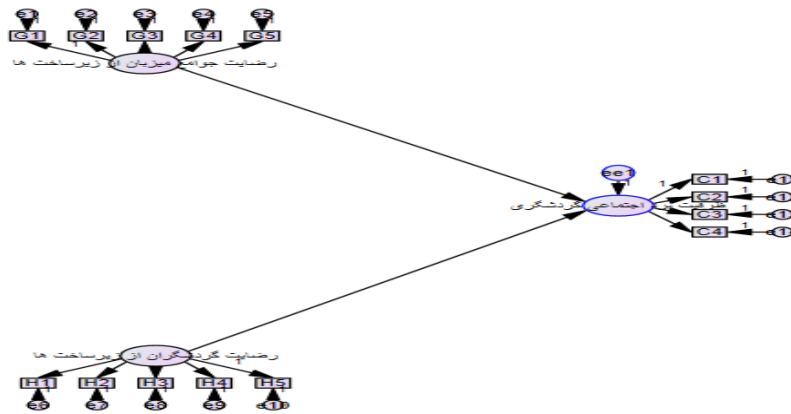
شکل شماره‌ی (۳): مدل ساختاری تحقیق

جدول شماره‌ی (۷): تحلیل فرضیات تحقیق

نتیجه	P	t-value	ضریب مسیر	مسیر
تأیید	۰/۰۰۰	۹/۵۴۷	۰/۴۵۱	تأثیر مثبت متغیرهای فردی بر تغییر در ارزش‌ها

۶. مدل تلفیقی: در شکل شماره‌ی (۴)، متغیرهای رضایت جوامع میزبان از زیرساخت‌ها، رضایت گردشگران از زیرساخت‌ها و ظرفیت برد اجتماعی گردشگری، متغیرهای پنهان پژوهش می‌باشند و این متغیرها توسط متغیرهای آشکار قابل سنجش و بررسی می‌باشند. که با توجه به نرم‌افزار استفاده شده، رابطه‌ی ساختاری آنها قابل مشاهده می‌باشد. بدین معنی که دو متغیر رضایت جوامع میزبان از زیرساخت‌ها، رضایت گردشگران

از زیرساخت‌ها، بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری تأثیر دارد. همچنین، با توجه به نتایج تحلیل‌های آزمون فرضیه، میزان اثرگذاری رضایت جوامع میزبان از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری ۰/۳۴۴، میزان اثرگذاری رضایت گردشگران از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری، ۰/۶۲۲، است. بنابراین، با توجه به جدول، تأثیر رضایت گردشگران از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری، بیشتر از میزان اثرگذاری رضایت جوامع از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری می‌باشد.

شکل شماره ۴: مدل ساختاری تحقیق

جدول شماره ۸: تحلیل فرضیات تحقیق

نتیجه	P	t-value	ضریب مسیری	مسیر
تأیید	۰/۰۰۰۴۲	۲/۱۹۹	۰/۳۴۴	تأثیر مثبت رضایت جوامع میزبان از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری
تأیید	۰/۰۰۰	۹/۵۴۶	۰/۶۲۲	تأثیر مثبت رضایت گردشگران از زیرساخت‌ها بر ظرفیت برد اجتماعی گردشگری

نتیجه گیری

ظرفیت برد مفهومی سهل ممتنع است و ارتباط تنگاتنگی با زندگی انسان ها دارد و لازم است در امر استفاده از این نظریه ها واقعیات ملی، منطقه ای و محلی در نظر گرفته شود. درک و کاربرد هر یک از نظریه ها و راهکارهای مطرح شده باید با احتیاط و با در نظر گرفتن بسیاری از عوامل صورت گیرد تا انسانیت انسان و اجتماعش تحت الشعاع نظریه ها قرار نگیرد. نهایت امر این که ظرفیت برد عنصر حیاتی در فرایند توسعه ی پایدار و پایه ی توسعه ی پایدار تلقی گردیده، از آن به عنوان حلقه ی مفقوده ی فرایند توسعه ی یاد می کنند. در ایران در سال های اخیر همراه با رشد و گسترش انواع گردشگری، سخن و عمل به ظرفیت برد در تمام ابعاد آن (زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی) کمتر مطرح بوده و است و اگر مطرح می شود به شکلی نامعقول و نامعمول در حوزه های برنامه ریزی و گردشگری ظهور و بروز یافته است. چنانچه می توان گفت، مفهوم ظرفیت برد و پایداری قلب ماهیت شده است.

ظرفیت برد می تواند از مکانی به مکان دیگر متفاوت باشد. در تعیین ظرفیت برد و استانداردها و ضوابط مربوط به آن باید به این نکته توجه نمود که هر منطقه و نوع گردشگری آن منحصر به فرد می باشد و معیارهای اندازه گیری ظرفیت برد باید مشخصاً برای آن منطقه تعریف شده باشد. همچنین، ظرفیت برد اجتماعی اصطلاحی کلی است که هر دو سطح مدارای جامعه میزبان و نیز کیفیت تجربه ی بازدیدکنندگان از مقصد را در بر می گیرد و با حداکثر سطح استفاده (تعداد و فعالیت ها) که یک مقصد می تواند بدون کاهش غیرقابل قبول و کیفیت تجربه ی بازدیدکنندگان و بدون یک تأثیر منفی غیرقابل قبول بر جامعه ی مقصد جذب کند. شاید ارزیابی آستانه های ظرفیت برد اجتماعی در مقایسه با آستانه های ظرفیت محیطی، فرهنگی و اقتصادی بسیار مشکل باشد، چرا که آنها تماماً بر قضاوت های شهودی متکی هستند. اما با توسعه ی تکنیک های تحقیقاتی، اجتماعی- روان شناختی مناسب توسعه ی استانداردهای ارزیابی واقعی امکان پذیر است.

در نهایت پیام و نتیجه‌ای که می‌توان از مقاله‌ی حاضر گرفت این است که قبل از اقدام به توسعه‌ی گردشگری در یک منطقه باید تسهیلات و تجهیزات مورد نیاز را چه برای جوامع میهمان و چه برای جوامع میزبان در نظر گرفت. همچنین، ظرفیت پذیرش جامعه‌ی میزبان از نظر فرهنگی، نوع برخورد با گردشگران و تغییراتی که در فرهنگ جوامع میزبان برجای می‌گذارد را ملحوظ کرد. از جمله موارد دیگری را که در توسعه‌ی گردشگری باید مد نظر قرار داد، می‌توان به توان اکولوژیکی، تغییرات و تحولات اقتصادی و غیره اشاره کرد. از این‌رو، رشد گردشگری نباید آستانه‌ی تحمل یک منطقه را زیر سؤال ببرد و آن منطقه را از توسعه‌ی موزون و پایدار باز بدارد.

منابع

- افراخته، حسن و بهرامعلی خدایی (۱۳۹۰)، «ساماندهی گردشگری در تفرجگاه های پیرا شهری هماهنگ با ظرفیت محیطی»، *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، جلد ۱۷، شماره ۱، ۲۰ (بهار).
- حسن پور، محمود، احمدی، زینب و حسن الیاسی (۱۳۸۹)، «تعیین ظرفیت پذیرش گردشگری در مناطق کویری و بیابانی ایران نمونه ی موردی شهداد، مرنجاب- بندریگ و مصر- فرزند»، *فصلنامه ی مطالعات گردشگری*، سال ششم، شماره ی ۱۴ (پاییز و زمستان).
- رهنمایی، محمدتقی، فرهودی، رحمت الله، دیتمان، آندریاس و مصطفی قدسی (۱۳۸۷)، «بررسی ظرفیت تحمل حوزه مقصد گردشگری با تأکید بر جامعه ی میزبان (نمونه ی موردی مطالعه شهر کلاردشت)، *پژوهش های جغرافیای انسانی*، شماره ی ۶۶ (زمستان).
- سیف الدینی، فرانک و محمود شورجه (۱۳۹۰)، «مدل سازی ظرفیت کشش و مدیریت آثار تاریخی در نواحی گردشگری مطالعه ی موردی: معبد آناهیتای شهر کنگاور»، *فصلنامه ی مطالعات گردشگری*، سال هفتم، شماره ی ۱۵ (بهار و تابستان).
- سیف الدینی، فرانک، شعبانی فرد، محمد، حسینی، علی و مصطفی رشیدی (۱۳۸۹)، «سنجش ظرفیت گردشگری شهری بر اساس الگوی رفتاری گردشگران و جامعه ی میزبان، نمونه ی موردی: شهر اصفهان»، *پژوهش های جغرافیای انسانی*، شماره ی ۷۱ (بهار).
- شایسته، کامران، مخدوم، مجید، یآوری، احمدرضا، شریفی، مرتضی و حمیدرضا جعفری (۱۳۹۰)، «برنامه ی مدیریت بهینه ی تفرجی، ابزاری جهت کاربرد مفهوم ظرفیت در مدیریت پایدار مناطق تفرجی»، *پژوهش های محیط زیست*، سال ۲، شماره ی ۳ (بهار و تابستان).
- شعبانی فرد، محمد، پوراحمد، احمد، حسینی، علی و مصطفی رشیدی (۱۳۸۸)، «بررسی سنجش ظرفیت گردشگری شهری و مدل سازی شهرهای گردشگری پایدار از بعد کالبدی، نمونه ی موردی منطقه ی ۱۱ تهران»، *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، جلد ۱۱، شماره ی ۱۴ (پاییز).

- صنایع گلدوز، ساناز و مجید مخدوم (۱۳۸۸)، «برآورد ظرفیت برد اجتماعی - روانی گردشگری در مکان‌های مقدس و پر انرژی (مطالعه‌ی موردی: تخت سلیمان ایران)»، *مجله‌ی محیط‌شناسی*، سال ۳۵، شماره‌ی ۵۱ (پاییز).
- طالشی، مصطفی، خداپناه، کیومرث و محسن آقایی هیر (۱۳۹۷)، «ارزیابی و تحلیل توسعه‌ی پایدار روستاهای پیرامونی کانون‌های گردشگری در ناحیه‌ی اردبیل»، دوره‌ی ۲۲، شماره‌ی ۶۴ (تابستان).
- عباس‌زاده‌ی تهرانی، نادیا (۱۳۸۷)، «تلفیق مفاهیم ظرفیت برد در فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت شهری (مطالعه‌ی موردی: تدوین شاخص‌های فضایی تولید زباله در کلانشهر تهران)»، *فصلنامه‌ی علوم محیطی*، سال ششم، شماره‌ی دوم (زمستان).
- فراهانی، بنفشه، بهاری، جعفر، بهاری، شهلا و مرجان بذله (۱۳۹۷)، «بررسی عوامل مؤثر بر وفاداری گردشگران به مقاصد گردشگری (مطالعه‌ی موردی: گردشگران خارجی سفر کرده به شهر تبریز)»، دوره‌ی ۲۲، شماره‌ی ۶۴ (تابستان).
- قادری، زاهد (۱۳۸۳)، «اصول برنامه‌ریزی توسعه‌ی پایدار گردشگری روستایی»، تهران: سازمان شهرداری‌های و دهیاری‌های کشور.
- قنبری، ابوالفضل، عباس‌زاده، محمد و سمیرا هاشمی امین (۱۳۹۶)، «بررسی عوامل مؤثر بر رفتار آتی گردشگران شهری در مناطق ۲ و ۸ کلانشهر تبریز»، *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، سال بیست و یک، شماره ۶۲ (تابستان).
- زهرلی، داوود و سحر رضایی (۱۳۸۱)، «بررسی و معرفی ظرفیت برد تفرجگاهی»، *مجله‌ی محیط‌شناسی*، سال ۲۸، شماره‌ی ۲۹.
- Ajala AO. (۲۰۰۷), "Tourism Development as a Strategy in Regional Planning", *African Research Review*, ۱ (۳), ۷۷-۹۲.
- Besculides, A., Lee, M., & McCormick P. (۲۰۰۲); "Residents Perceptions of the Cultural Benefits of Tourism", *Annals of Tourism Research*, ۲۹ (۲), ۳۰۳-۳۱۹.

- Brunt, P., & Courtney, P. (۱۹۹۹), Host Perceptions of Sociocultural Impacts. *Annals of Tourism Research*, ۲۶ (۳), ۴۹۳-۵۱۵.
- Buckley, P. & R. Buckley (۱۹۹۹), "An Ecological Perspective on Carrying Capacity", *Annals of Tourism Research*, Vol. ۲۶, No. ۳.
- Chamberlain, K. (۱۹۹۷), "*Carrying Capacity*" in UNEP Industry and Environment", No. ۸ (January - June), Paris: UNEP IE.
- Clark, J (۱۹۹۷), "*Coastal Zone Management Handbook*", Boca Raton: Lewis Publishers.
- Clifford, G (۱۹۹۵), "What Tourism Managers Need to Know? Paper Based on a Practical Guide to the Development and Use of Sustainable Tourism", *In Proceeding of the World Conference on Sustainable Tourism, Lanzarote*, Book ۴.
- Dogan, H. (۱۹۸۹), "Forms of Adjustment: Sociocultural Impacts of Tourism", *Annals of Tourism Research*, ۱۶ (۲), ۲۱۶-۲۳۶.
- Easterling, D. (۲۰۰۴), "The Residents Perspective in Tourism Research: A Review and Synthesis", *Journal of Travel and Tourism Marketing*, ۱۷ (۴), ۴۵-۶۲.
- Getz, D. (۱۹۹۴), "Residents Attitudes Towards Tourism", *Tourism Management*, ۱۵(۴), ۲۴۷-۲۵۸.
- Graci, S., & Dodds, R. (۲۰۱۰), "*Sustainable Tourism in Island Destinations*", Washington D.C.
- Gunn, Clare A (۲۰۰۲), "*Tourism Planning*", Routledge.
- Hall M.C., Lew A. A. (eds.) (۱۹۹۸), "*Sustainable Tourism: A Geographical Perspective*". Prentice Hall; ۱ edition (July ۱۰, ۱۹۹۸)

- Haralambopoulos, N., & Pizam, A. (۱۹۹۶); "Perceived Impacts of Tourism: The Case of Samos", *Annals of Tourism Research*, ۲۳ (۳), ۵۰۳-۵۲۶.
- Honey M, Gilpin R. (۲۰۰۹), "Promoting Tourism in Developing World: Promoting Peace and Reducing Poverty", United States Institute of Peace, New York. Available from: www.usip.org.
- Hovinen, G. R (۱۹۸۲), "Visitor Cycles, Outlook for Tourism in Lancaster County", *Annals of Tourism Research*, Vol. ۹, No.۲.
- Inskeep, E (۱۹۹۷), "Tourism Carrying Capacity Study of Gad", In *National and Regional Tourism Planning*, London: Routledge.
- Kask T, Raagmaa G (۲۰۱۰), "The Spirit of Place of West Estonian Resorts". *Norwegian, Journal of Geography* ۶۴ (۳), ۱۶۲-۱۷۱.
- Lawson, S.R. (۲۰۰۳), "Proactive Monitoring and Adaptive Management of Social Carrying Capacity in Arches National Park: an Application of Computer Simulation Modeling", *Journal of Environmental Management*. ۶۸ (۳): ۳۰۵-۱۳.
- Liu, J., & Var, T. (۱۹۸۶), "Residents Attitudes Toward Tourism Impacts in Hawaii", *Annals of Tourism Research*, ۱۳ (۲), ۱۹۳-۲۱۴.
- Mason, P., & Cheyne, J. (۲۰۰۰), "Residents Attitudes to Proposed Tourism Development", *Annals of Tourism Research*, ۲۷ (۲), ۳۹۱-۴۱۱.
- Oh, Kyshik (۱۹۹۸), "Visual Threshold Carrying Capacity (VTCC) in Urban Landscape Management: A Case Study of Seoul, Korea", *Landscape and Urban Planning*, Vol. ۳۹.
- Prato, Tong (۲۰۰۱), "Modeling Carrying Capacity for National Parks", *Ecological Economics*, Vol. ۳۹.

- Stankey, G. H & et al (۱۹۹۰), "The Limits of Acceptable Change (LAC) System for Wilderness Planning", USDA Forest Service General Technical Report INT- ۱۷۶.
- Sun, D & Wash (۱۹۹۸), "Review of Studies on Environmental Impacts of Recreation and Tourism in Australia", *Journal of Environmental Management*, Vol. ۵۳, Issue ۴.
- Suropia E (۲۰۰۵), "Rethinking the Role of Transportation in Tourism", Proceedings of the Eastern Asian Society for Transportation Studies, ۵, ۱۷۶۷-۱۷۷۷.
- Toglhofer C, Eigner F, Pretenthaler F (۲۰۱۱), "Impacts of Snow Conditions on Tourism Demand in Austrian Ski Areas". *Climate Research*, ۴۶, ۱-۱۴.
- Tosun, C., & Jenkins, C. (۱۹۹۸), "The Evolution of Tourism Planning in Third-World Countries: A Critique", *International Journal Tourism Research*, ۴ (۲), ۱۰۱-۱۱۴.
- Wagar, J.S (۱۹۶۴), "The Carrying Capacity of Wild Lands for Recreation", Forest Science Monograph ۷, Society of American Foresters, Washington, D.C.
- Worboys, G; Lockwood, M and De Lacy (۲۰۰۵), "Protected Area Management: Principles and Practice (۲nd ed)", Melbourne: Oxford University Press.